

GAS voor minderjarigen: een reus op lemen voeten

De recente wijzigingen in de GAS-wetgeving laat de GAS verder uitgroeien tot een reus: de sanctioneerbare leeftijd is verlaagd van 16 naar 14 jaar en de boetes gaan omhoog. Tot grote tevredenheid van veel Vlaamse steden en gemeenten, tot grote ergernis van het jeugd- en welzijnswerk. In deze bijdrage wil Bruno Vanobbergen vanuit een kinderrechtenperspectief wijzen op de lemen voeten van deze reus. Maar eerst: waar gaat het eigenlijk over?

GAS-boetes voor minderjarigen?

Stel, je bent 16 en zit op de leuning van een bankje in een park. Een gemeenteambtenaar ziet jou zitten en stelt jouw 'storend gedrag' vast. Deze vaststelling komt terecht bij de sanctionerend ambtenaar die je een boete oplegt. Het gemeentelijk politiereglement bepaalt immers dat jongeren niet op de leuning van een bankje in het een park mogen zitten. Andere voorbeelden zijn wildplassen, op de grond spuwen of sluikestorten.

Daarnaast is er een lijst van inbreuken die al strafbaar zijn door het klassieke straf- of jeugdrecht, maar waar de gemeenten toch nog de mogelijkheid krijgen om een administratieve sanctie te voorzien in het politiereglement. We spreken dan over de gemengde inbreuken. Nachtlawaai is hier een typisch voorbeeld van. De gemeente kan in dit geval een administratieve boete opleggen als het openbaar ministerie laat weten dat het de feiten zelf niet gaat vervolgen. Voor minderjarigen gelden daarbij extra garanties. Zo kan de hoogte van de boete maximum de helft van de maximumboete voor volwassenen zijn en is het mogelijk om kosteloos in hoger beroep te gaan bij de jeugdrechtbank.

Voeten van leem

De GAS waren er in eerste instantie enkel voor volwassenen. Sinds 2004 vond een eerste leeftijdsverlaging plaats, wat betekent dat ook jongeren tussen 16 en 18 jaar een GAS-boete kunnen krijgen. Bij de GAS voor minderjarigen kunnen heel wat bedenkingen worden geformuleerd.

Overlast: what's in a name?

Een telkens terugkerend heikel punt is de definitie van wat als 'overlast' wordt beschouwd en dus via een GAS sanctioneerbaar is. Het is een vlag die een zeer brede lading kan dekken. De definitie overlaten aan de lokale overheden lijkt dan de meest aangewezen oplossing, maar dat is het niet. Het 'gebruiksgemak' van zo'n ruime bevoegdheid moet immers afgewogen worden tegenover het fundamentele grondrecht van rechtszekerheid, namelijk dat je weet wat strafbaar is.

Reglementen kunnen verschillen van gemeente tot gemeente, van wijk tot wijk of van straat tot straat. Zo is het voor een jongere, maar evenzeer voor een ouder of een leider uit de jeugdbeweging een haast onmogelijke opdracht om in dit kluwen klaarheid te scheppen. Net omdat de praktijk leert dat de klemtonen in gemeenten ook inderdaad heel anders worden gelegd.

Bovendien blijken de 'sanctioneerbare gedragingen' die zijn opgenomen in de diverse gemeentelijke politiereglementen ook nog zodanig ruim omschreven dat veel afhangt van de interpretatie door de vaststellende ambtenaar. Het maakt je als burger afhankelijk van zijn of haar eigen individuele ervaring en tolerantiegrens. Een blikje op de grond gooien is voor de ene vaststellend ambtenaar een slordigheid, voor de ander sluikestorten.

Voorbeelden zijn even uiteenlopend als verbazend. Het gebruik van speeltuigen op een manier die overlast kan veroorzaken, het schudden aan takken, het doen schrikken... Kortom, een open deur naar willekeur. Om deze willekeur maximaal in te dijken vragen we om minstens de lijst van

mogelijke overlastinbreuken federaal op te sommen. Gemeenten kunnen dan kiezen welke bepalingen zij wensen op te nemen in hun eigen politiereglement.

Reuzengroot bevoegdheidspakket

In het GAS-systeem valt op dat van de gemeente verwacht wordt dat ze verschillende bevoegdheden cumuleert. Zo bepaalt de gemeente welke gedragingen ze wel of niet strafbaar maakt en stelt ze de inbreuken vast. Daarnaast organiseert de gemeente vaak ook de bemiddeling. En als er dan een sanctie volgt, bepaalt de lokale overheid de strafmaat en voert ze zelf de sanctie uit. Dat is een overconcentratie van belangen en bevoegdheden in dezelfde handen.

Bovendien is er sprake om de lijst van mensen die vaststellingen van overlast mogen doen, uit te breiden. Deze zomer maakten we al kennis met de “redder-beboeters aan de kust.” Dit zorgt al weer voor een knauw in rechtsbescherming. Een belangrijke vraag hierbij is dan wie dit alles controleert, wie er hierop toezicht houdt? Het antwoord op deze vraag ligt tot op vandaag open.

De reus vertrappelt

Het gevaar bestaat dat we in de hele beweging voor een (verdere) versterking van de GAS, de strijd tegen sociale uitsluiting uit het oog verliezen. De oorzaken die aan de basis liggen van 'storend' gedrag krijgen geen plaats, laat staan een oplossing binnen de GAS. De GAS verschijnen dan als een geïnstitutionaliseerd onvermogen om constructief om te gaan met samenlevingsproblemen zoals armoede, slechte huisvesting, gebrek aan openbare ruimte,...

Samenlevingsproblemen worden herleid tot individuele problemen. Dat vele problemen vaak ontstaan door de organisatie van een bepaald beleid of een gebrek daaraan, wordt al te vaak over het hoofd gezien. Onze kritiek op de GAS voor minderjarigen komt niet voort uit het niet zien van bepaalde maatschappelijke problemen. Integendeel, we willen er net voor ijveren om deze maatschappelijke problemen heel serieus te nemen. Je doet dit niet door een maatschappelijk probleem te herleiden tot een probleem van een jongere. En zeker niet door de indruk te wekken dat een boete de problemen wel zal indijken.

Jongeren als kop van jut

In de sterk toegenomen beleidsmatige inzet op veiligheid en het terugdringen van (gevoelens van) overlast vormen jongeren een kwetsbare groep. Net omdat ze het meest gebruik maken van de publieke ruimte. Dit terwijl de openbare ruimte net schaarser wordt, en eerder als loutere transit-zone, dan als ontmoetingsruimte wordt ingevuld. Ook gebruiken jongeren de beschikbare ruimte op een andere manier dan volwassenen. Wat soms voor wantrouwen - en wederzijdse stereotypering - kan zorgen. Jongeren in de publieke ruimte, het is vandaag geen vanzelfsprekend gegeven. Boetes lossen dit niet op. We geloven wel dat elkaar aanspreken op ongepast gedrag helpt. Al vraagt dit kennis om in te schatten wat je van een ander kunt verwachten.

Hocus pocus!

Het is duidelijk: met de nieuwe GAS-voorstellen hebben we een reus gecreëerd die met de dag lijkt te groeien. Heeft deze reus de zin voor proportie verloren? Mij lijkt heel duidelijk van wel. De systematische uitbreiding van de GAS voor minderjarigen roept heel wat vragen op. Temeer daar het systeem van de GAS parallel opereert naast het klassieke jeugdrechtstelsel. Jongeren die buiten de lijntjes kleuren, worden opgevangen binnen het jeugdrecht.

Sinds een aantal jaren hebben we ook de GAS die we op hen kunnen loslaten. De vraag is of de grote hoeveelheid tijd en middelen die in de GAS met zijn lemen voeten geïnvesteerd worden, eigenlijk wel te rechtvaardigen zijn. En dit in meerdere betekenissen van het woord. De tijd lijkt rijp om de GAS-reus opnieuw een menselijke gedaante te laten aannemen of – wat mij betreft – te reduceren tot een kabouter.

*Bruno Vanobbergen is kinderrechtencommissaris
Kinderrechtencommissariaat (www.kinderrechten.be)*